

Сергей СТОИЛОВ ГЕРДЖИКОВ

ЧОВЕШКАТА ФОРМА И МЯСТО

Доклад, Гьолечица, 1997

Тук ще се опитам да изкажа и разгърна кратко мисълта, че човек, като съзнателна жива форма, има свой **свят от места**, и че всички тези места са човешки. Това значи, че **всички места, в които човек попада, имат една и съща форма и това е човешката форма**. Самото пространство като цяло е “изкривено” от тази форма.

За античните гърци пространството има форма и това е сферическият космос. Чрез християнството в Европа навлиза идеята за безкрайността. В Новото време Нютон постулира пространството като безкрайно, безформено и празно. Идеята за форма на пространството е развита в Общата теория на относителността. Пространството е “изкривено” от гравитационните маси. Според Стивън Хокинг Вселената е пространствено-времево цяло, което се съдържа в самото себе си. Т. е. тя не се намира в някакво външно пространство, а сама задава една затворена форма на своето пространство, без при това да е възможно границите на това пространство да бъдат някак намерени и прекосени. Защото всяка права от вътрешността към външността на този свят ще се “изкривява” навътре и ще се връща отново към началната си точка. Така, както времето на нашия свят започва от първоначалния взрив, пространството му започва от същото начало и се разширява и едновременно с това “свива” към своя център.

Човешката форма може да се възприеме отвън като пространствена форма на човешкото тяло. Самият възприемател също възприема по този начин едно такова свое тяло. Все пак човек не възприема своята форма и граница като цяло. Напротив - той намира себе си възприемащ, действащ и страдащ в един сякаш безграничен свят, без да вижда ясно в него бариери за действие. От друга страна, човек може да различи ясно своите от чуждите места. Ако той се изкачи на Еверест или кацне на Луната, това място той възприема като чуждо.

Постулати

Светът е жив. Пространството и времето са форми на жив свят. Времето е срещутечение на подреждането на живата форма срещу хаоса. Пространството е разгърнатост на формата и експанзия срещу спонтанния колапс. Светът всеки миг се “събира” в усилието на възприемащия човек срещу разпадането си в хаос.

Светът има форма и това е формата на възприемащия. Нашият свят има човешка форма. Тя е множествена, интерсубективна.

Живият свят на човека се съдържа в себе си, а не във външно празно пространство. Където и да отиде, човек носи със себе си формата на своето пространство и при това не може да намери неговите граници.

Формата и границите се възприемат все пак в особен опит и благодарение на ума. Това става тогава, когато човешката форма е подложена на разрушение и прави гранично усилие за възстановяване на своята цялост.

Живият свят не може да се трансцендира. А това значи, че човек не може да визира своята форма отвън, освен ако в някакъв смисъл в него не живее някакво чисто начало, независимо от човешката или друга жива форма. Но тогава отново няма да важи положението, че именно човек трансцендира своята форма. Следствие от това положение е, че човек не може да прави своята форма и своя свят. Светът като цяло не може да се прави - може да се действа само вътре в границите на света.

ЗА ЧОВЕШКАТА ФОРМА

Феномените и модусите на граничността са феномени и модуси на определеността, дефинираността, очертанието и в крайна сметка - същността. Намирането на граница значи намиране на базисно определение, основа, фундамент. *Намирането на нашите човешки граници значи напипване на собствената ни форма като вид живи съзнателни и волеви същества.* Земният живот съществува в изключително тясната гранична ивица, белязана от физическите параметри, които характеризират живото състояние. Само за определени стойности на параметрите (ентропия, вътрешна енергия, информация, температура, налягане, и т. н.) животът е възможен. И въпросните стойности дефинират живото състояние. Вън от тях живото състояние на тялото се разрушава. Например температурата на здравето човешко тяло се колебае в изключително тесните граници между 36 и 37°C. Ние живеем в изключително тесните диапазони на химията на земята. Така, ако кислородът е в по-голяма концентрация, биосферата ще изгори. Ако е в чувствително по-малка, нашият живот няма да е възможен. Същото важи и за Вселената. Антропният принцип в космологията се състои в схващането, че от множеството възможни форми и истории на Вселената е реализирана една уникална, в която и само в която могат да съществуват живи интелигентни същества. Тези научни факти могат да се интерпретират и така. **Ние възприемаме и описваме нашия собствен жив свят, а не един свят, в който чрез изумителен шанс се намира място за нас.**

Човек се проектира в това, което създава. И то проектира ограничеността на човека: човек е форма на живот и като такъв не е Творец на живота. Културното творение има ограничението да бъде неживо за разлика от своя творец. Тази постановка предreshава философски проблема за “живот в епруветка”, “изкуствен интелект” или “андроид”. Такива неща са невъзможни.

Животът на тази Земя е отсечка между два симетрични процеса - раждане и умиране. *Когато се раждаме, се създава нашата форма и изниква нашия човешки свят. Когато умираме, същата тази форма се разпада и светът чезне.* Трансцендирането или преходът през граничната област на човека предполага съхранение на нещо постоянно - само тогава може да се мисли преходът като преход, а не като изчезване на нещо и поява на нещо като независими моменти. *Трансцендирането през тъмнината на раждането и смъртта тогава трябва да съхранява метачовешка идентичност.* Така трансцендирането ще представлява някакво излизане отвъд жизнения свят, негово преподреждане. Възможно е при това новият жизнен свят да продължава да принадлежи на същото съзнание. То само е превключило своята мрежа от интенции. Но ние не можем да говорим смислено за това трансцендиране, защото условието е самопротиворечиво - **в него се разпада нашата форма, а значи и самия свят.**

Експанзията повишава напрежението на формата, разтягайки жизненото пространство. Обтягането на това жизнено пространство още веднъж показва ясно ограничението, защото напрежението може да стигне само до определена степен, отвъд която следва блокаж или разрушение. Така **ние опипваме (сканираме) или опитваме своите граници**, и по този начин се разстила картината на нашите вътрешни отграничени жизненни форми - начини на сетивност, възприятие, въображение, мислене, на телесно усилие или на волево налягане. Ние достигаме временните и еластични, но не безкрайно мобилни, “тавани” на възможностите, “дъна” на пропадането, “стени” на експанзията и “прозорци” на възможните пробиви. Всеки напор на предела повишава напрежението на формата.

Болката е живото битие на границата. Раждането, този пръв пробив, с който “избухва” един човешки свят, е болезнено за раждащата жена и за новороденото. Смъртта, този последен пробив, с който “колапсира” един човешки свят, е болезнено за умиращия и за неговите близки. Радикалното страдание не се “пласира” в човешката форма, а я разрушава и разлива.

В разгръщането на живота си човек пресича много граници, при това той в някакъв смисъл сам поставя границите си и ги премества. Но това говори още, че нещо извън човека притиска неговата форма отвън. Ние сме в настъпление, за да удържим този натиск и да

отместим границите си, да разкрием по-дълбоки пластове от себе си. Човек може да пробива в едно експанзивно движение. Но човек се оказва рано или късно в отстъпление.

Пределният опит е знание за човешката форма. А човешката форма, изказана на езика на християнството, е: *тяло - душа - дух*. Човешкото тяло е *организирано*; човешката душа има свой *строй*; човешкият дух внася свой *ред*. **Човешката форма задава устройството на човешкия жизнен свят**. Човешкото тяло съществува в границите на физични параметри и биологични константи. Редът на човешкия дух е съответен в земната си форма на строя на душата и организацията на тялото. Но самото разграничаване тяло - душа - дух е условно. Става дума за едно *живо цяло*, което се разрушава или преподрежда в смъртта.

Къде е духът и как той се свързва с тялото? Ето един неразрешим въпрос, който говори за неизвестността на света и човешката форма. Тя е необяснима в своя синтез. Тя е интуитивно ясно цяло, което се синтезира в раждането и се дезинтергрира в смъртта. В някакъв смисъл човешката форма и светът на човека се изменят в сънуването. Човешкият пространствен свят е устроен съобразно човешката форма. Той е "осветен" от нея. Съдържа цветовете, звуци, миризми, осезания и вкусови усещания. Човешкият свят е нещо въобразимо, представимо и мислимо. Не е ясно как ние фиксираме и разграничаваме нещата в този свят - доколко според прието в културата описание и доколко според вродени константи на духовния, душевния и телесния ред?

ПРОСТРАНТСТВОТО НА ЧОВЕКА

Преди началото е хаосът и в него "изплува" и се "потопя" тленната пространство-времева форма. Той е аналогичен тук на античното □□□□ (материя) в значението на материал, субстрат, материално начало (Аристотел), наред с □□□□□ (форма) - организация, формално начало. За нас състоянието извън възприятието е аналогично на хиле, а възприятието се подрежда като морфе. И тази форма, също както у Аристотел, е целева, осъществява себе си, е ентелехия.

Хаос

Хаосът е реално "предсъстояние" или "прасъстояние" (□□□□). Това е светът преди възникването, преди създаването на Космоса. В него нищо не се задържа, нищо не е определено и нищо определено не се знае. Хаосът е **място, където живот (още) няма**. Хаосът е динамичен. Той "тече", като течение на света към по-голям хаос. Всичко живо и всичко подредено, оставено само на себе си, без усилия за подреждане, се разпада. Живите системи са отворени и поемат подредена енергия, като я задържат и подреждат своите спонтанно разпадащи се структури. В края на краищата всяка жива система се разпада. Разпадането на структурите е безусловна тенденция в нашата Вселена. Вторият принцип на Термодинамиката гласи, че във всяка затворена система ентропията расте до безкрайност. Живите системи са отворени и благодарение на това те компенсират растежа на ентропията. Но в сумата организъм - среда ентропията винаги расте. Живият ред се поддържа и разширява за сметка на увеличаването на хаоса.

Процесът на подреждане, на запазване на подредеността и на разширяването ѝ, е самия жив процес. Доколкото светът, който възприемаме, е зависим от възприятието, той е свят подреждащ се в условията на растящ хаос. Светът о-целява, бива у-държан в своето пространство и ред, със всички наши места в него. Когато се раждаме и още преди да се ориентираме, светът ни е неподреден, хаотичен, неясен и страшен. В него отсъстват неща и събития. Той е поток от усещания без връзка, болки и мимолетни наслади. Когато заспиваме, светът ни се изплъзва в хаотични мисли, емоции и видения. Когато сънуваме, светът отново е неподреден в координати и сякаш сме на неопределено място в неопределен момент. Когато се събудим внезапно, светът все още е непопълнен и ние често се чудим **къде се намираме**. В главата ни е хаос от смътни спомени за сънуването и разпокъсани усещания за възприеманото. Когато изпадаме в безсъзнание или изключваме вниманието си, светът чезне в безформеност и нещата губят очертанията си. При бурен процес на разстройване светът се превръща в хаотичен поток от усещания. И

накрая, когато умираме, нашият свят се разпада неудържимо, като преминава през фазата на сетивния хаос. В този раждащ се или умиращ свят няма дефинирани места. Така хаосът е без-формията, пред-формията или след-формията, плаващото състояние във от границата на цялостната човешка форма.

Така разбираме, че светът се крепи върху целостта на човешката ни форма.

Животът е локален като източник на жизнен свят. Живата форма е ограничена пространствено и времево. Само в някакви граници, локално, е възможно намаляване на ентропията, структуриране, живот. **Но локалната жива форма е манира глобален жив свят, едно неограничено за нея и невъзможно за трансцендиране поле от места.** Светът “независимо от възприятието и описанието”, е лишен от места и моменти. Нищо от нещата няма устойчива, невъзникваща и неизчезваща форма. Затова светът от неща е ефимерен (Нагарджуна).

Когато се разпаднат скрити основи, се вижда какви са те. Граничното е област, в която светът чезне или се явява, отслабва или се усилва, размива се или се очертава, разпада се или се изгражда. Все пак това не е “ставане”, а е пласт на света. Той е устойчив в своята еластична граничност. Тогава може да се озovem в неопределимото, в “нагуала” (дон Хуан) А можем да навлезем в друг план като “света на сънищата”.

Ред

Светът придобива очертания всеки път, когато се ражда човек и ги губи с неговата смърт. Това е свят, зависим от човешката форма. Трансцендентното е извън този свят.

Каква форма има жизненият свят? Преди всичко пространство-времева.

Имануел Кант започва знаменития си анализ в “Трансцендентална естетика” така:

“Посредством външното сетиво (едно свойство на духа ни) си представяме предметите като извън нас, и всички заедно - в пространството. В него са определени или определими формата им, големината и взаимното им отношение. Вътрешното сетиво, посредством което духът представя нагледно себе си или вътрешното си състояние, наистина не ни дава никакъв наглед за самата душа като обект, но все пак се касае за определена форма, единствено въз основа на които е възможен нагледът на вътрешното ѝ състояние, така че всичко, което принадлежи към вътрешните определения, се представя в отношения по време. Външно времето не може да се представя нагледно, също така както не може да се представя нагледно пространството като нещо в нас. Какво са тогава пространство и време? Действителни същности ли са?” (Кант, 1967, 102)

Има ли специфично човешка форма в пространството? Какъв смисъл има “локализацията” на моето тяло, “в което съм аз”, спрямо “другите неща”?

Ако ние не бяхме локализиращи в това, което наричаме наше тяло, и ако нашето тяло не бе локализирано благодарение на устойчивостта на своята форма, а бяхме на много места и никъде определено, нямаше да развием понятие за аморфно неутрално равномерно пространство (Евклидово и неевклидово). Ако местата не са устойчиви и не са наредени едно до друго заедно с нещата, които ги заемат, то няма да има пространствена структура.

Ако локализацията въобще липсва, то липсва и ориентация. Ако липсва ориентация, липсва и действие. Ако липсва действие, формата се разпада без възстановяване и експанзия. Но в противен случай, в случай на липса на форма за Аз-а като човешко тяло, в случай, че Аз-ът пребивава без телесна форма, пространството като форма на възприятие не съществува.

Според Анри Пуанкаре геометрията зависи от опита с външния свят и специално от твърдите тела. Само за твърди тела с устойчива форма важи, че могат да се преместват, запазвайки се (Пуанкаре. Наука и хипотеза, 1983, 37). Той пише:

“Съществува, чийто разум би бил подобен на нашия и които биха имали същите сетивни органи като нас, но не са получили никакво предварително възпитание, биха могли да получат от съответно подбран външен свят такива впечатления, че би им се наложило да построят

геометрия, различна от Евклидовата, и да поместят явленията на този външен свят в не-евклидово или даже в четиримерно пространство” (пак там, 42)

Геометрическото пространство е непрекъснато, безкрайно, има три измерения, еднородно е и е изотропно (всички прави, пресичащи една точка, са тъждествени). Напротив, визуалното пространство е

“непрекъснато, но има само две измерения; това вече е отличие между геометричното и това, което може да се нарече чисто визуално пространство. По-нататък, този образ е затворен в ограничен кадър.

Накрая, съществува още едно отличие, не по-маловажно: това чисто визуално пространство не е еднородно. Различните точки на ретината - независимо от изображенията, които могат да възникват в тях, - не играят една и съща роля. Никак не може да се смята жълтото петно (в средата на ретината - С. Г.) тъждествено с точката, лежаща в края на ретината. . . както и във всеки ограничен кадър, точката, заемаща центъра на кадъра, няма да изглежда тъждествена с точка, близка до един от краищата. . .

Обаче зрението ни позволява да оценяваме разстоянието и, следователно, да възприемаме третото измерение. Но всеки знае, че това възприятие на третото измерение се свежда до усещането на усилие, съпровождащо акомодацията, която трябва да се извърши, и към усещането, съпровождащо събирането на двете очни оси, което е необходимо за отчетливото възприемане на предмета” (Пак там, 42 - 43)

И така, визуалното пространство според Поанкаре е: непрекъснато, крайно, има два измерения, не е еднородно и явно не е изотропно. Пуанкаре не обяснява това различие, но то е важен пункт за феноменологичния анализ. Феноменологията има обяснение: визуалното (и слухово, и тактилно, и т. н.) пространство е реалното, а геометрическото - създадено от ума. То е зависимо от реалното пространство и специално от нашето тяло. Защото опитът в перцептивното поле, обработен от интелекта, ни дава именно геометричното пространство: ние разбираме, че има три измерения, макар че образът върху ретината е двуизмерен, ние научаваме, че точките в пространството са еднородни, че пространството, въпреки ограничеността на зрителното поле, няма край.

Геометричното пространство (Евклидово и неевклидово) е артефакт, предназначен да подреди по-силно съвкупния опит, а не непосредственото (зрително или слухово) възприятие.

Как можем да представим феноменологично пространството на жизнения свят?

Светът се усеща и възприема от гледна точка, съвпадаща и очевидно свързана генетично с тялото и като положен в живото пространство, структурирано по наша мяра. Положението на сетивата е решаващо за усещането. Погледът от центъра е единствено възможен. Осовата линия на зрителното поле е насочена безусловно “отвътре навън”, от окото към хоризонта.

По тази линия напред ние възприемаме (разбираме, че съществува) трето измерение наред с измеренията наляво - надясно и нагоре-надолу (дадени в кадъра на зрителното поле).

Джордж Бъркли в “Опит за нова теория на зрението” показва, че разстоянието напред (до даден предмет) не се установява, както физици и геометри смятат, от ъгъла, образуван от двете оптически оси на двете очи, които се фокусират върху предмета, нито от разминаването на лъчите, идващи от точка напред, към двата края на диаметъра на зеницата. (колкото тези линии изглеждат по-близки до успоредни, толкова точката е по-далечна). Защото хората никога не възприемат и не си представят, ако не са геометри, въпросните оси (към такова обяснение се придържа все още след три века Анри Поанкаре) (Беркли Дж. , 1978, 55-56).

Бъркли смята, че разстоянията не са възприемаеми. Няма идея за разстояние. Тази идея се получава от други - за промяна на взаимоположението на двете очи чрез намаляване или увеличаване разстоянието между зениците, за яснота. Колкото предметът е по-близо, толкова по-неясен е той и обратно (Беркли Дж, Пак там, 57). Проницателният философ заключава:

“20. От всичко това следва, че съждението, което правим за разстояние до обект, видим с двете очи, е изцяло резултат от опита. ” (Пак там, 58)

Все пак двете измерения на плоския кадър, който се отпечатва на ретината, са възприемаеми от непосредствено усещане на разстояние - предметите са положени в този кадър и имат свои видими места. Не е вярно, че идея за разстояние липсва във възприятието. Тук Поанкаре е прав.

Разстоянията наистина се научават. Но ако в непосредственото неререфлектиращо възприятие, в кадъра на зрителното поле, липсва "разстояние", никакви други усещания няма да ни доведат до формиране на това понятие. Разстоянието е плод, разбира се, на комплекс от усещания: зрително, слухово, осезателно, тактилно. Но нашето тяло е подвижно и чрез това движение разстоянието е ясно само по себе си.

"Никое от нашите усещания, взето отделно, не би могло да ни доведе до идеята за пространство; ние сме дошли до нея, само изучавайки законите, по които тези усещания следват едно след друго." , заключава Поанкаре (пак там, 45)

Нашето телесно движение ни учи на реалните разстояния. Ние узнаваме за реалното разстояние, съпоставяйки всички наши сетивни данни. При това решаващ е първият поглед, който, имащ под себе си опита, веднага определя приблизително разстоянията от нас до познати тела (къщи, дървета, хора) или между тези тела.

Разликата в размера на тяло, което познаваме от опит, видим отблизо, и този, видим отдалече, показва колко далече е тялото. Това става благодарение на перспективата. Перспективата е фундаментално свойство на зрителното поле. Тя му придава дълбочина и знание за продължение отвъд възприемания кадър, отвъд хоризонта. Тялото се отдалечава от нас, намалява и накрая се стапя в точка. Ние продължаваме мислено неговото движение отвъд видимата област и така можем да съединим мислените възприятия от нашето положение с тези от далечни положения. Става възможно построяването на визуална картина на произволно голямо протяжно поле (например на една планета). Размерът като знак за разстоянието и разстоянието като знак за размера не са посочени нито от Бъркли, нито от Поанкаре.

Перспективата прави възможно поместването на неограничен брой тела в ограниченото зрително поле. Телата се подреждат в ширина и дълбочина, заемайки близък, среден и далечен план. Намаляването на размера с разстоянието позволява разполагането на далечни заедно с близки тела.

Феноменът перспектива може да се разбере като подредба на жизнения свят с оглед експанзия. Близките предмети, които са важни за живия индивид, се възприемат по-определено и по-силно от далечните. Те са по-големи и по-ясни.

"Пространството" е форма на света като "външен", т. е. като подреден около тялото и "около" възприемащия "дух". Друго понятие за външен свят, основана върху трансцендентни сигнали, не присъства във възприятието и мисленето.

Едмунд Хусерл открива подобна феноменологична структура на съзнанието като винаги насочено навън и винаги обърнато и пълно с предмет и я нарича интенционалност. Без да изследвам Хусерловата интенционалност, ще кажа, че "насочеността навън" може да се разбере чрез "експанзивността" на живота, от който е неотделимо съзнанието и специално възприятието на пространството.

"Външността на възприемания свят" се дължи на факта, че подредбата на възприятието е центрирана около възприемателя. Дори обработена и усилена в опита, тя се налага на възприемателя и той не я избира. Тази подредба е "принудителна", а не "доброволна", дадена, а не създадена. Светът е външен, защото асиметрията на възприятието отвътре-навън, е неизменна. Ние никога не виждаме "навътре". Дори когато усещаме болка или дразнение в собственото си тяло, това отново е външен свят по отношение на усещането, възприятието и ума.

Визията е чисто идеален, невидим план. "Дължината на вълната" може да се предложи като трансцендентно битие на цвета. Но как стигаме до "дължината на вълната", ако не чрез идеализиращо абстрахиране на величина, което се отнася отново до "цветът", както и до други възприемаеми "ефекти". Тук реализмът изнася артефактите и ги постулира като неща сами по себе си.

Разбира се, дърветата и планините съществуват не защото ние ги обособяваме или измисляме. Но тази дадена ни подредба изисква анализ, недопускащ трансцендиране отвъд опита.

Възприятието се образува от живата форма, миналия опит, интелекта и културата. Благодарение на опита на възприятието ние знаем, че в далечината, въпреки зримия образ, успоредните релси не се събират. Благодарение на вариациите на възприятието при движение на нашето тяло и с това на центъра на възприятие, ние изграждаме образи на пространствени образувания. Ние се научаваме да “тълкуваме” намаляването и изчезването на нещата в далечина като “перспектива”.

Възприятието се организира, подреждайки се пространствено и телеологично (с оглед ориентацията на тялото) около центъра си - положението на нашето тяло и сетивните му органи, “в” което тяло сякаш е “поместен” и Аз-ът. Положението на Аз-а е уникално и неговото съотнасяне с границата на полето - хоризонта - е константно. “Векторът” на осовата линия от окото към средата на хоризонта е винаги насочен в посока от окото към хоризонта. Не е възможно да видите окото, с което гледате - окото в огледало не е същото око. Това е подобно на “принципиалната координация” на Рихард Авенариус, в която “Аз” (“системата С”, или “централният член”) и “средата” (“системата R”, или “противочлена”) са неразривни и необратими.

Пространството е необратимо подобно но времето. Тук натоваденият с темпорално значение термин “необратимост” придобива съвсем определено пространствено значение. Тук и Там остават асиметрични и изцяло зависят от позицията на възприемателя. Около тук се пласират ляво, дясно, пред, зад, горе, долу, които изцяло зависят от същата позиция на телесния възприемател.

Пространственото възприятие “осветлява” поле, което се движи заедно с нашето тяло. Съответно на нашето тяло плава зрителното възприятие. Например един и същ предмет (масата) се възприема от различен ъгъл като различен по форма и осветеност неправилен четириъгълник. Но ние знаем, че с това масата не променя своята форма. Ако нямаше постоянство на формата, ние не можехме да се учим да възприемаме трайни образи на телата, а с това и самите тела. Според Анри Пуанкаре наличието на твърди тела около нас е решаващо:

“Когато тялото се премества, променяйки формата си, ние вече не можем със съответни движения да приведем нашите сетивни органи в същото относително положение към това тяло” (Пуанкаре, А. , 1983, 47). И: “ако не би имало твърди тела в природата, не би имало и геометрия.” (пак там, 48)

Светът, доколкото е свят - “осветено” цяло, подредено протяжно, е о-гранич-ен. Зрителното поле има форма и граница. В него пространството е ориентирано, организирано и оформено. То е “изкривено” според човешкото възприятие, което ориентира човека за местоположението, разстоянията и размерите на предметите. Човек е краен, неговият свят е също краен.

Така се получава първичната, определена от човешката форма, форма на пространството.

Физиката стига до съществена корекция на Нютоновото абсолютно пространство в Специалната теория на относителността на Айнщайн. Тук става ясно, че идеализациите за “абсолютно пространство” и за независимост на пространствените характеристики от “гледната точка” не са верни. Понятията “разстояние”, “размер”, “равенство” имат смисъл само в координатите на една отправна система. Размерът се “скъсява” при скорости близки до светлината, но не спрямо размер въвн от отправната система. (По същия начин “интервал време”, “последователност” и “едновременност” имат смисъл само за една отправна система). Философският спор дали това скъсяване или ускоряване на времето е мнимо или истинско, е плод на заблуда. Вернер Хайзенберг г пише в “Език и реалност в съвременната физика”:

“безсмислено е да се решава въпроса, действително или мнимо е скъсяването на движещото се тяло в посока на движението, описвано от формулата на Лоренц; този проблем също можа да бъде предадена на забвение.” (Хейзенберг, В. , 1987, 215)

Феноменологично обяснение на съпротивата на представата срещу Специалната теория на относителността може да бъде такава. Нютоновата физика е приета като слята с нормалното възприятие, където няма разминаване в часовници и метри и ние смятаме, че отправната точка няма значение като “случайна” и “субективна”. И двете физични понятия за време и пространство са артефакти. Но Нютоновото е по-неточно, защото е израз на по-малък човешки опит. Освен това Нютоновото пространство се отдалечава от възприятието на отделния човек и е по-близо до колективното възприятие - в него няма “център”. При Относителността се вижда, че пространство и време без център са невъзможни и немислими.

Съществуват три плана във възприятието, усилено от науката, които планове ясно показват граничността на човешкото пространство: макро, микро, мега. **Макросветът** е светът на непосредственото възприемаемо без усиливане от уреди. Като “**микросвят**” се описва пространството отвъд непосредствената възприемаемост, което е “представено” чрез макроприбори в полето на възприятието на наблюдателя. “**Мега**” означава прекомерно голямото, което е отвъд границата на възприемаемост с невъоръжено око.

На мястото на възприятието на “микро” и “мега” размерите се появява представата. Представата е абсолютно неточна проекция на трансцендентни обекти в полето на възприятието. Например планетарният модел на атома на Ръдърфорд, развит по-късно от Бор, представя атома като система от централно ядро и въртящи се около него подобно на планети електрони. Уравненията на вълновата механика (Шрьодингер) обаче не могат да се илюстрират така. Ядрото и електроните съвсем не са частици подобни на макрочастиците. Те нямат “траектории”, а вероятности за локализации с различна плътност. Тези “плътности” отново се представят и рисуват като “облаци” с различна плътност. Но, разбира се, ние знаем, че такива облаци не е възможно да има в атома, защото това са само разпределения на вероятности, които са безплътни.

Защо ни са тогава тези представи? Защото нямаме друг избор. Защото нашето възприятие, плод на нашата човешка форма, е ограничено. То има своя форма, излизането от която е вече трансцендиране и става с цената на загуба на тази форма.

Ако ние се потопим мислено в микросвета и мислено “възприемем със сетивата си” молекулните системи, атомите и елементарните частици, очертанията на света коренно се променят. Извън хоризонта на възприятие остава привичният свят от предмети. Това значи, че сетивно даденото ни пространство е строго зависимо от нашето тяло. Именно то е мащабът за “микро” и “макро”.

Всяко зрително възприятие се структурира “отвън навътре” във верига от качествено различни елементи: “електромагнитна вълна с определена дължина” лъч светлина - леща на окото, роговица, колбичка, зрителен нерв, зрителен център - цвят. Тук ние в нашата представа “добавяме” цвета. Но цветът не е част от редицата. Цветът е изцяло друг план. Той е ментален. Той замества в ментален план цялата редица - ние не “виждаме” лъча червена светлина, нито лещата на окото си, нито роговицата, нито зрителния нерв, нито зрителния анализатор в мозъка. Първият член - “електромагнитна вълна” пък е изцяло артефактуален или понятиен - това е понятие от физиката и стои на различно равнище. Няма начин да се изведе определен цвят - например “червено” от съответната му дължина на вълната.

Да припомним основните пунктове.

1. Живият свят е еманация на локална и ограничена жива форма. Човешката интересубективна форма е в центъра на един човешки жив (жизнен) свят. Ние само можем да идеализираме едно обективно пространство, но всички места в нашия свят имат за пра-място нашето “тук”, отбелязано от един сякаш неподвижен ум.

2. Живият свят не може да се трансцендира в рамките на човешката форма. Но той е неограничен за тази форма. Ние можем да опитаме границата, без да я определим в някакво независимо пространство. Следователно не можем да правим свят, нито да правим живот.

3. Пространството е органично единство от места и всички те са “човешки”. В тази форма вече може да се определят местата като “близки” и “далечни”, “човешки” и “нечовешки”.

4. Кои места са “чужди”, “далечни”, “нечовешки”? Това са онези гранични места, на които нашата личностна, културна, телесна или въобще “човешка” форма започва да се разпада.